

НОВИНИ АКАДЕМІЧНОГО КНИГОВИДАННЯ

Черговий нарис про нові видання хочеться розпочати з привітання — наприкінці 2013 року побачив світ перший том із безпрецедентного дванадцятитомника *"Історія української літератури"*. Фундаментальне академічне видання, підготовлене в Інституті літератури імені Т.Г. Шевченка НАН України з залученням відомих вітчизняних фахівців, покликане відтворити тисячолітню історію розвитку українського письменства, починаючи від X століття до сьогодні. Еволюційний рух думки і слова показано як необхідну складову становлення української ідентичності, описано жанри й форми літературних творів, видатні особистості в письменстві, унікальні літературні пам'ятки. Редакційну колегію видання очолює академік НАН України **В.Г. Дончик**.

Перший том, обсягом понад 800 сторінок, присвячений літературі Київської Русі (раннього та зрілого Середньовіччя) й літературі пізнього Середньовіччя, тобто охоплює період від X до першої половини XVI ст., від усної словесності до позначених ренесансним впливом авторських літературних творів. Розвиток літературного процесу відтворено в контексті коротко охарактеризованих історико-культурних обставин, описано релігійні, історичні, ораторсько-повчальні твори, латиномовна й перекладна література. На багатьох чорно-білих і кольорових ілюстраціях — сторінки зі старовинних книг і зображення історичних персоналій, а доповнюють книгу літопис подій, іменний покажчик і покажчик анонімних авторів.

У передмові, написаній академіком НАН України **М.Г. Жулинським**, зазначено: *"Перед авторами академічного курсу історії української літератури постав розвихрений історичний потік, у якому вирізняються творчі контрапункти, апогеї, цикли, спалахи, паузи, затихання — все те, що визначає розвиток літератури й мистецтва, є повсякчасно пульсуючою художньою енергією, спрямованою на духовне прозріння і моральне вдосконалення людини, осягнення нею трансцендентного образу світу, своєї національної суті та гуманістичної місії. ... Українська література з її незчисленим гроном яскравих індивідуальностей світової величини постає як вияв невиснаженого духовного потенціалу,*

бездонності творчих, художньо-мистецьких джерел, культурної самобутності української нації в її тисячолітньому розвитку".

Видання здійснено за державним замовленням на підготовку та випуск видавничої продукції Національної академії наук України Видавництвом "Наукова думка" НАН України в 2013 р.

Дотичним до попереднього масштабного проєкту є конкретне вузьке авторське дослідження *"Фразеологія пам'яток української мови XVI—XVII століть: семантика, структура, стиль"* **Ірини Черевко**. Книгу підготовлено в Інституті українознавства ім. Івана Крип'якевича НАН України в серії "Історія мови" й опубліковано у Львові 2013 р. Досліджуючи різні за стилем українські писемні пам'ятки й проаналізувавши понад півтисячі фразеологізмів, І. Черевко класифікує їх, простежує їхній історичний розвиток, описує семантичні ряди та структурні моделі, що формують фразеологізми на позначення фізичного та психоемоційного станів людини, її поведінки та мовленнєвої діяльності. Внаслідок порівняльного аналізу зафіксованих фразеологізмів із фразеологічними одиницями інших слов'янських літературних мов (білоруської, російської, польської, чеської, болгарської) авторка доходить висновку: серед дієслівних фразеологічних одиниць переважають такі, що містять негативну оцінку різноманітних дій і станів осіб, до яких вони застосовуються. Пояснити це явище, на думку автора, можна особливостями українського менталітету, а саме критичним ставленням до власних дій і вчинків, до негативних рис характеру та їх проявів, тому саме негативне викликає емоційнішу реакцію. Отже, фразеологічні засоби, вжиті доречно й відповідно до функціонального стилю, увиразнюють і збагачують мову, роблять її колоритнішою та яскравішою, слугують виявом національної специфіки та відображенням ментальності.

Видання доповнено вагомим переліком використаних опублікованих праць і джерел фразеологічного матеріалу, а також індексом проаналізованих фразеологізмів.

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Том 1

Ірина Черевко

ФРАЗЕОЛОГІЯ ПАМ'ЯТОК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ XVI–XVII СТОЛІТЬ:

СЕМАНТИКА, СТРУКТУРА, СТИЛЬ

Історія
Мови

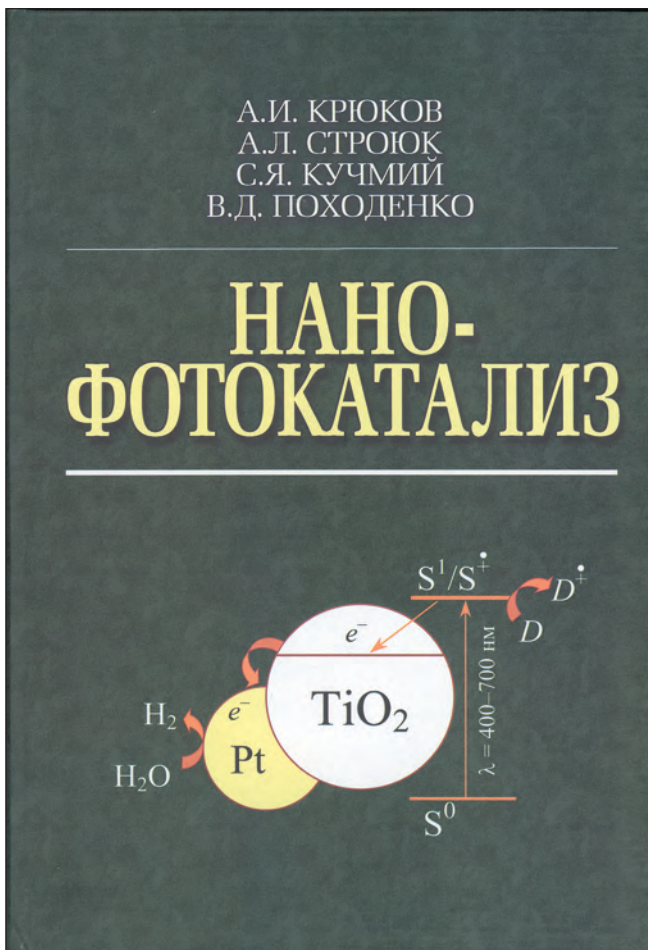
Проблеми безпеки, пов'язані з бурхливим розвитком атомної енергетики, докладно розглянуто в науковій монографії "*Проблеми безпеки атомної енергетики: уроки Чорнобиля*" (російською мовою). Книгу підготовлено в Інституті проблем безпеки атомних електростанцій НАН України й випущено в Чорнобилі в 2013 р. Автори є знаними фахівцями в різних галузях: академік НААН України **Б.С. Прістер** — радіоеколог і спеціаліст з радіаційної безпеки, академік НАН України **О.О. Ключников** — фахівець у галузі ядерної фізики й атомної енергетики, академік НАН України **В.М. Шестопалов** — у царині гідрогеології, екології та інженерної геології, академік НАН України **В.П. Кухар** — з проблем елементоорганічної та біоорганічної хімії. Всі вони — активні учасники ліквідації негативних наслідків аварії на Чорнобильській АЕС.

Аналізуючи аварії на атомних підприємствах, що відбувались від 1952 року в США, Канаді, Великій Британії, Франції, Японії та СРСР, автори стверджують, що людство не зробило жодних висновків із цих випадків. А найголовніше, що воно не навчилося ретельно оцінювати кожну аварію і "бути готовим до аварії настільки, щоб не допустити її переростання в катастрофу", а "*аварію від катастрофи відділяє настільки мала дистанція, що її можна й не помітити. Для Чорнобильської катастрофи точка відліку становила всього 56 секунд*" (переклад мій — **А.Р.**).

Такий обсяг матеріалу з питань аварій на атомних підприємствах уперше викладено настільки систематизовано і, разом з тим, доступно й зрозуміло пересічному читачеві. Значну увагу приділено ролі держави в системі ядерної безпеки, оскільки, на думку авторів, без створення дієвого механізму виконання правил міжнародної безпеки експлуатації АЕС людство повинно визнати, що ще не доросло до атомної енергетики. Адже саме недотримання принципу пріоритету безпеки над економічними й політичними чинниками "*стало реальною причиною низки аварій у світовій атомній енергетиці, що супроводжувалися викидом радіонуклідів у навколишнє середовище*".

Важливі висновки, що значною мірою мають вигляд рекомендацій керівникам галузі та держави, ґрунтуються на багатому фактичному матеріалі, наведені кількісні оцінки аварійних і поставарійних процесів створюють підстави для категоричних формулювань щодо необхідності утвердження пріоритету безпеки в атомній енергетиці.

Чудовим прикладом науково-популярної літератури є авторський визначник **Ніни Гураль-Сверлової** та **Романа Гураля** "*50 найпомітніших моллюсків Львова та околиць*". У маленькій — близько 70 сторінок — книзі в публіцистичній формі описано найпомітніших представників наземних і прісноводних моллюсків, слимаків і равликів, які вигідно мешкають на території Львова та його найближчих околиць. Прості й разом з тим докладні описи, доповнені кольоровими фотографіями живих моллюсків, мушель та черепашок, дозволять кожному

натуралісту-аматорові легко впізнати побачене створіння. Навіть, якщо воно належить до видів, занесених до Червоної книги України.

До книжки, що вийшла друком 2013 року, додається на диску електронне видання, доповнене й підготовлене тими ж авторами. Також видання представлено на надзвичайно цікавому електронному ресурсі лабораторії малакології Державного природознавчого музею як частина просвітницької програми "Моллюски" (<http://www.pip-mollusca.org/page.epubl/>). Випуск книги й диску здійснено Державним природознавчим музеєм НАН України у Львові.

Друга половина ХХ та початок ХХІ століть характеризуються активним розвитком наукових напрямів, одночасно дотичних до різних галузей науки. Так, на початку 1970-х рр. на основі багатьох експериментальних даних сформулювались засади вчення про фотокаталіз як самостійний науковий напрям, досягнення якого матимуть якнайширше застосування — в хімічних технологіях, сонячній енергетиці, охороні навколишнього середовища, реєстрації інформації тощо. Досить швидко було встановлено, що фотокаталіз як процес, котрий відбувається за участі комплексів металів та грубодисперсних напівпровідникових матеріалів, залежить від розміру частинок речовини: зменшення розміру напівпровідникових частинок спричиняє зміни в електронній структурі одержуваної речовини — це так звані розмірні й квантово-розмірні ефекти. Це явище, що дозволяє в підсумку значно розширити асортимент напівпровідникових матеріалів, визначило стрімке формування нового міждисциплінарного наукового напрямку на основі "класичного" напівпровідникового фотокаталізу й фізико-хімії нанорозмірних і наноструктурованих матеріалів-фотокаталізаторів. У 2005 році новий науковий напрям отримав назву — нанофотокаталіз, накопичено значний фактичний і експериментальний матеріал, сформульовано його засади — основні положення фотокаталізу хімічних реакцій напівпровідниковими наночастинками. Однак підсумкової роботи, що узагальнила б нагромаджені відомості, досі не було.

Тож науковий колектив з Інституту фізичної хімії ім. Л.В. Писаржевського НАН України створив таку наукову монографію, присвячену фотокаталізу, зумовленому дією світла на наночастинки напівпровідників та напівпровідникові наноструктури, основам нанофотокаталізу, фізико-хімічним принципам конструювання фотокаталітичних систем, електронним процесам і механізмам реакцій у відповідних системах тощо. "Нанофотокаталіз" (авт. — А.І. Крюков, О.Л. Стрюк, С.Я. Кучмій, академік НАН України В.Д. Походенко, відп. ред. — академік НАН України В.Г. Кошечко) — не тільки наукова монографія, але й довідковий і навчальний посібник, що вміщує ґрунтовний розширений вступ і понад дві тисячі позицій у переліку літературних джерел.

Книгу випущено Видавничим домом "Академік-періодика" НАН України 2013 року.

Космомікрофізика також належить до нових міждисциплінарних напрямів досліджень. Видавничий дім "Академперіодика" НАН України у межах ініційованого Науково-видавничою радою НАН України проекту "Українська наукова книга іноземною мовою" розпочав випуск англomовного тритомника "Темна енергія і темна матерія у Всесвіті". Головний редактор видання — академік НАН України **В.М. Шульга**. До роботи були залучені фахівці з академічних установ — Радіоастрономічного інституту, Головної астрономічної обсерваторії, Інституту теоретичної фізики ім. М.М. Боголюбова, Інституту прикладних проблем механіки і математики ім. Я.С. Підстригача, Інституту ядерних досліджень, ННЦ "Харківський фізико-технічний інститут", а також з національних університетів: Львівського імені Івана Франка, Одеського імені І.І. Мечникова, Київського імені Тараса Шевченка, Харківського імені В.Н. Каразіна. У першому томі (автори — **Б. Новосядлий, В. Пелих, Ю. Штанов, О. Жук**) викладено спостережувані аргументи, які вказують на існування темної енергії, методи та оцінки її основних параметрів, моделювання темної енергії скалярними полями. Проблему темної енергії проаналізовано в рамках як стандартної, так і багатовимірних космологічних моделей. Обговорюються питання, пов'язані з позитивним визначенням гравітаційної енергії в загальній теорії відносності, енергетичні умови та наслідки їх порушення за наявності темної енергії.

Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України до 95-річчя від заснування Національної академії наук України здійснив друге, доповнене і доопрацьоване, видання книги "**Правовий статус Національної академії наук України**" (відповідальний редактор — академік НАН України **Ю.С. Шемшученко**; опублікованої у видавництві "Юридична думка"). Авторами вивчено і проаналізовано комплекс першоджерел і чинних нормативних актів, що визначали правовий статус вищої наукової організації нашої держави на всіх етапах її становлення й розвитку. Основні з вивчених документів, що стосуються визначення правового статусу Академії, вміщено в цьому виданні.

Перша частина книги — історична — містить опис змін правового регулювання діяльності Академії від дня її заснування до початку 1990 рр.

Друга частина присвячена сучасним засадам науково-організаційної діяльності НАН України від моменту набуття Україною незалежності, всебічному висвітленню особливостей сучасного правового статусу Академії, засад її науково-організаційної та міжнародної діяльності. На основі проаналізованого матеріалу в книзі сформульовано пропозиції та рекомендації щодо забезпечення ефективнішого функціонування НАН України як самоврядної наукової організації. ■

Анна Радченко

канд. геол. наук, заступник директора
ВД "Академперіодика" НАН України

